

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta

Katedra teorie kultury (kulturologie)

Doktorský studijní obor kulturologie

Doktorandka : PhDr.Markéta Vrabcová

Název disertační práce : **Média, obrazy a kultura**

Oponent : Doc.PhDr. Martin Matějů

P o s u d e k o p o n e n t a

Vizuální pojetí skutečnosti se stalo zejména ve druhé polovině 20.století a v počátku 21.století jedním ze základních interpretačních témat ve vědách o kultuře a společnosti. Předložená disertační práce PhDr.Markéty Vrabcové s názvem „Média, obrazy a kultura“ je jedním z textů a příspěvků na toto téma.

V úvodu jen velmi zkratkovitě doktorandka popisuje a definuje ústřední fenomén „obraz“ stejně tak jako teoretickou a metodologickou strukturu práce, do níž výrazně zapojuje problematiku médií.

Vlastní text práce začíná úlohou médií v historii a současném světě.Děje se tak na příkladu základních tezí díla Marshalla McLuhana Na str.8 uvádí autorka jeho 3 základní etapy vývoje komunikace, zatímco McLuhan konstituuje celkem etapy 4 (předpísemná – ústní, kodifikace písma, věk knihtisku, éra elektronických médií). Bez jakéhokoliv spojovacího textu následuje výběr z koncepce dílaPierra Teilharda de Chardina a z problematiky médií se přesunuje pozornost na problematiku světonázorovou. Po dílčí mediální a filozofické samostatné části bez potřebné interpretace a shrnutí se autorka konečně obrací k segmentu vizuality specifikovaném prostřednictvím dějin umění. V této kapitole č.3 nazvané „Vizuální studia a dějiny umění“ by prospělo více uváděných odkazů na nepřímé citace. Rovněž je v této části „obraz“ většinou chápán klasicky jako výtvarně vytvořené dílo. Na str.32 by mělo být zmíněno, že rozlišení mezi nízkou a vysokou kulturou je mimo jiné jedním ze základních konceptů a paradigmat teorie a kritiky masové kultury.

V následující 4.kapitole je podán solitérní obecný přehled vývoje reklamy s minimální vazbou na problematiku vizuality. Kapitola čerpá výhradně z názorů Gilliana Dyera, nezmiňuje některé české autory jako např. J.Mikeše, Z.Křížka a další domácí i zahraniční autory.

5.kapitola se vrací k metodám vizuálního výzkumu a v její 1.podkapitole ozřejmuje autorka vztah vizuálních děl a sociálních vztahů. Rovněž zde postrádá oponent u zmiňovaných autorů a jejich esejů patřičné odkazy. V podkapitole 5.2. doktorandka spíše hovoří o vizuální antropologii než o umění. Vedle adjektiva expresivní by bylo v případě zmiňované fotografie uvažovat také o bohatší nomenklatuře – např. fotografie etnická, dokumentární, etnografická, sociologická, apod. Mimochodem v podkapitole o vizuální antropologii postrádám též knížku „Vizuální antropologie – kultura žitá a viděná“. Dále jsou předmětem 5.kapitoly vztahy různě modifikovaných obrazů k dílčím disciplinám jako např. historie umění, vizuální sociologie (pouze a výhradně zaměřená na fotografii). K praktické problematice dochází autorka při stručné rekapitulaci publikace „Vizuální výzkumné metody. Opět dochází k redukci „obrazu“ jen na fotografii a k minimálnímu uvedení metod a výzkumných technik. Podkapitola č.5.6. je věnována tradičnímu tématu ve spojení „města“ a „obrazu“. Z velkého množství možností, jež toto téma poskytuje v sociologické interpretaci, se autorka věnuje koncepci Kevina Lynche (proč také ne např. Norberga-Schulze?). Koncepci K.Lynche je věnována pozornost právem, ale bohužel je to jediný příklad a opět by bylo možné uvést alespoň někoho z bohaté české tvorby - P.Štecha, M.Luskačová, J.Koudelka, O.Karásek a další fotografové. Z teoretiků pak lze uvést tyto osoby – T.Pospěch, J.Siostrzonek, V.Birgus, V.Czumalo, J.Linhart, M.Matějů a další.

Od str. 62 následuje rozsáhlá empirická kapitola č.6. zahrnující čtyři sondy s využitím různorodých vizuálních výzkumných metod. Rozhodně u této specifické a samostatné části nestačí úvodem jeden malý odstavec a jedna poznámka. Chybí explikace vysvětlení a zdůvodnění výběru, analýza, atd.

Rovněž prosím autorku o vysvětlení svého tvrzení ze str.62 (druhá věta na této stránce). Cituji : „Uvedené sondy slouží především k ukázání využitelnosti vizuálních metod v oblasti kultury, jejichž cílem není získání objektivních dat“. Otázky oponenta jsou následující:

- a) sondy slouží k „ukázání“ komu ? a skutečně jen k „ukázání“ ?
- b) v jaké či v jakých oblastech kultury ?
- c) jejich cílem není získání objektivních dat – cíl tedy spočívá v získání zfalšovaných, nepravdivých, neobjektivních dat ?

Následuje první sonda 6.1. týkající se Srovnání různých typů galerií. Použity byly tradiční kombinované sociologické a sociokulturní metody a techniky. Místa terénního sběru dat jsou typická a proto jejich kontrast je očekávaný. U první části sondy chybí hypotézy a způsob výběru respondentů při jejich eventuálním větším množství. Jsou-li to však jen ti kteří v sondě uvedeném dni výstavu navštívili pak nelze tuto skupinku jednotlivců považovat za typickou (viz problém reprezentativity). První část sondy (České centrum, Praha) lze

považovat spíše za pilotní studii. Totéž lze prohlásit i o druhé části sondy (Tacheles, Berlín). I zde je problematická otázka výběru respondentů. Použití jiné kombinace technik a získaných údajů činí první a druhou část sondy nekompatibilní. Dílčí již uvedené výhrady se týkají i třetí části sondy č.6.1, která patří virtuálním galériím. Představuje velmi subjektivní výpovědi, ale i s tímto specifikem jsou výsledky zajímavým zdrojem informací. V závěru sondy č.6.1. dochází k potvrzení odlišnosti zkoumaných tří typů galerií a typů vizuality jimi prezentovanými.

Druhá sonda (č.6.2) je inspirována koncepcí „genia loci“ Norberga Schulze. Vychází z technik dotazníkového šetření a vlastní fotografické tvorby. Není vysvětlen výběr účastníků sondy, i když je důležitý nejen pro povrchní, náhodnou, ale i pro hloubkovou interpretaci. Neboť nemůže dojít v případě zvolených míst – Pražského hradu, Karlova mostu a Klementina k ničemu jinému než k autostereotypnímu a heterostereotypnímu vnímání sledovaných míst a běžnému posouzení jejich genia loci daného většinou turistickým pohledem. Fotografie mají individuální hodnotu a textovou (informativní) výpověď objevující se v analýze fotografií respondentů českého i zahraničního původu.

Třetí sonda (č.6.3.) se věnuje obrázkovým knihám pro děti a je v ní zachycena symbióza vizuality a textu. Autorka zkoumala 5 obrázkových knih na základě zhodnocení faktorů – schopnost vyprávět příběh, originalita, sdělení emocí, slovní vyhodnocení. Škoda, že nebyla použita klasická obsahová analýza umožňující standardizovanou či alespoň polostandardizovanou komparaci a že hodnotitelkou byla jen autorka. Hodnocení tak má omezenou subjektivní platnost. Sonda č.6.3. spíše než analyzuje, tak poukazuje na různé možnosti realizace vizuálního jazyka v ručně či počítačově ilustrovaných dětských knihách. Jaký byl klíč k výběru knížek, bylo přihlédnuto k věku dětských čtenářů a další otázky zůstávají bohužel nezodpovězeny. V závěru sondy č.6.3. dochází autorka k názoru o prioritě ručně ilustrovaných knih nad knihami elektronickými.

Poslední sonda č.6.4. je nazvána „Hodnoty ukryté v obrazech – dialog prostřednictvím obrazů“ a je běžnou formou hodnocení a konfrontace výtvarných děl. Klasické výzkumné metody byly použity při výběru a analýze obrazových materiálů. Důraz je položen na problematiku mezikulturního dialogu a výměně kulturního poselství. Nedomnívám se (viz str.141) , že „jazyk obrazů je okamžitě srozumitelný“ jak usuzuje autorka (prosím o nezbytné vysvětlení tohoto nejasného tvrzení). Uvedené hodnotové orientace (prvky) pro konstruktivní dialog jsou velmi parciální a mohou být diskutabilní či kontroverzní, Nicméně představují určitý pokus o sociokulturní analýzu. Sama

autorka připouští, že vizuální výzkumné metody jsou variabilní a nikoliv fixní, co zřejmě vztahuje i na uvedené 4 sondy.

V závěrečné kapitole č.7. provádí autorka shrnutí svých hlavních myšlenek a hlavních myšlenek vyplývajících z prací osobností (teoretiků a umělců), které ve své práci zmiňuje, používá a argumentačně z nich vychází.

Doktorandka ve své disertační práci usiluje v podstatě o dva cíle. Ten první se týká adjustace důkazů o propojenosti médií, obrazů a kultury. Ten druhý spočívá ve hledání možných a relevantních vizuálních metod, kde by oponent předpokládal jejich hlubší analýzu a vyhodnocení. Jde však o téma nelehké a nutno ocenit, že jej autorka zvolila a že jej řešila s ohledem na fenomén kultury a kulturologickou reflexi.

Disertační práce o celkovém rozsahu 162 stran je zakončena abstractem, stručným seznamem literatury a elektronických odkazů a krátkou obrazovou přílohou.

Disertační práci PhDr.Markéty Vrabcové lze i přes uvedené připomínky, otázky a náměty doporučit k obhajobě.

V Praze, 7.9.2012

Doc.PhDr.Martin Matějů